

DOI: [https://doi.org/10.30970/fp.4\(52\).2023.637172](https://doi.org/10.30970/fp.4(52).2023.637172)

УДК 336.24

ОПТИМІЗАЦІЙНІ ВАЖЕЛІ РЕФОРМУВАННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

ДУБИК Вікторія Яківна

доцент, кандидат економічних наук

доцент кафедри фінансового менеджменту

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3475-4156>

СИТНИК Наталія Степанівна

професор, доктор економічних наук

завідувач кафедри фінансового менеджменту

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4138-9721>

СТАСИШИН Андрій Васильович

доцент, кандидат економічних наук

декан факультету управління фінансами та бізнесу

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3061-0788>

Анотація. *Відповідно до напрямів розвитку визначених урядом України було сформовано рекомендаційну модель реформування митної політики України. Використано SWOT-аналіз та потім сформовано SWOT-стратегію. Результати були зображені на діаграмі Парето, яка показала пріоритетні заходи реформування та відсотки впливу кожного із таких заходів. До таких заходів входять продовження впровадження спільної транзитної системи для спрощення митного оформлення на місцях, а також для полегшення роботи митним органам, покращення контролю за товарами, що перетинають український кордон. Продовження встановлення спеціального статусу авторизованого економічного оператора, що покращить систему провадження митних формальностей.*

Ключові слова: *митна політика, національна економічна стратегія, SWOT-аналіз, національна система контролю транзиту, євроінтеграція.*

Постановка проблеми. Взаємодія між митними органами та бізнесом є рушійною силою реформи митної справи в Україні. Меморандум про співпрацю став першим кроком до побудови конструктивного діалогу та визначення спільних цілей. Автоматизація митних процедур є невід'ємною частиною цієї реформи, оскільки дозволяє мінімізувати ризики корупції та підвищити ефективність митного контролю. Однак, для успішної імплементації цих змін необхідні масштабні законодавчі реформи, які

дозволять Україні адаптувати національне законодавство до європейських стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реформування та реалізації митної політики України досліджували в наукових працях такі вчені як Крисоватий А. І., Десятнюк О. М., Приймаченко Д. В., Павлович-Сенета Я. П., Тараненко М. С., Руденко В. В., Гармаш Є. В., Кийда Л. І., Шевченко Н. І., Калюжний Р. А., Курінний Є. В., Бережнюк І. Г. та багато інших. Однак, незважаючи на чималу кількість напрацювань науковців, питання щодо напрямів реформування та реалізації митної політики України ще залишається для вивчення.

Мета статті. Метою статті є формування стратегічної моделі подальшого розвитку митної політики за умови реформування окремих елементів.

Виклад основних результатів. Українським урядом нещодавно було затверджено Національну економічну стратегію на період до 2030 року.

Відповідно до цієї стратегії основні напрямки реформування української митниці передбачають ряд комплексних завдань, зокрема, підвищення рівня довіри з боку бізнесу та впровадження громадського контролю за діяльністю митних органів. Одним з ключових стратегічних завдань визначено боротьбу з “сірим” та контрабандним імпортом товарів та їх подальшою реалізацією на внутрішньому ринку, що створить для бізнесу однакові умови та дозволить сконцентрувати зусилля митних органів на боротьбі з переміщенням через митний кордон України заборонених товарів (зброї, наркотиків тощо).

Отже, можна узагальнити та виділити три основні напрями модернізації митної політики (рис. 1).

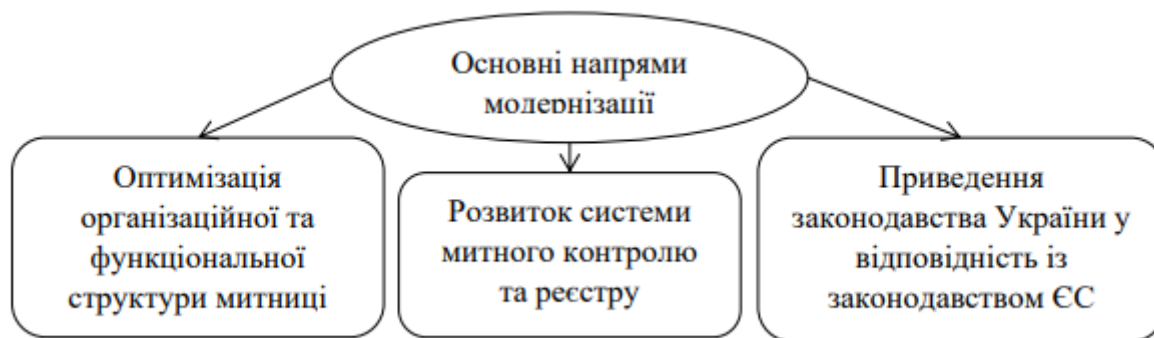

Рис. 1. Основні напрями модернізації та забезпечення ефективного митного регулювання
Джерело: [1]

Відповідно до цих напрямів Уряд створив план заходів, який буде реалізовувати поступово до 2030 року, але за пів року існування цієї Стратегії вже почали впроваджувати певні законодавчі акти, заходи щодо модернізації митної політики та

електронні програми. Відповідно за цей час змінилась загальна економічна ситуація, та можливо деякі проміжні ланки завершені, а деякі – неактуальні. Тому при формуванні власної рекомендаційної моделі було взято за основу саме ці напрями та виокремлено

вагомі та найбільш впливові заходи, що повинні модернізуватись або встановлюватись у порядку пріоритетності.

Розглянемо реалізацію митної політики з урахуванням податкових інструментів, тобто реформування митної політики із допомогою податкових регуляторів. При побудові рекомендаційної моделі, після встановлення уже мети та напрямів модернізації наступним кроком є аналіз. Для побудови максимально ефективної стратегії реформування митної політики необхідно провести SWOT-аналіз. після аналізу визначити які саме дії необхідні для досягнення мети, розробити чіткий зміст завдань, обрати інструменти, що будуть використовуватись та встановити процедури впровадження.

Отже SWOT-аналіз – це оцінювання реального стратегічного стану держави,

що показує, наскільки поточна стратегія державної політики відповідає її внутрішнім ресурсам і міжнародному становищу. Сильні сторони держави перетворюють деякі зовнішні можливості в реальні, збільшуючи ймовірність їх реалізації. Реалізуючи певні стратегічні кроки та працюючи над слабкими сторонами, змінюючи певним чином свою стратегію державної політики, держава може перетворити загрози на сприятливі стратегічні альтернативи, що і є метою встановлення таких сторін у ході формування SWOT-аналіз [2, 63 с.].

Проаналізувавши перелік інструментів та факторів впливу на митну політику, було сформовано SWOT-аналіз. Виокремлено сильні, слабкі сторони, можливості та ризики, які можуть трапитись у майбутньому (табл. 1).

Таблиця 1.

Матриця SWOT-аналізу щодо розвитку митної політики за умов реформування податкових інструментів

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - полегшення митних процедур у контексті впровадження NCTS та статусу АЕО; - використання електронних ресурсів під час проведення перевірок; - розширення електронного адміністрування; - покращення системи захисту митного кордону України; - зменшення адміністративного тягаря із митних органів; - зменшення контрабанди шляхом введення національної системи контролю транзиту; - спрощення системи митних режимів, а в результаті і їх адміністрування; - поточне реформування державної політики (осучаснення наявних правил законодавства). 	<ul style="list-style-type: none"> - несприйняття нововведень економікою країни; - неможливість українських товаровиробників відповідати новим стандартам; - не продуманий митний кодекс; - технічні бар'єри в процесі митного оформлення та відшкодування ПДВ; - знецінення українських товарів під натиском імпортованої продукції; - збільшення відтоку робочої сили та молоді до країн ЄС через спрощення процедури перетину кордону із такими країнами; - наявна велика кількість пілг для імпортерів із ЄС; - низький рівень митної культури.
Можливості	Ризики
<ul style="list-style-type: none"> - збільшення поставки товарів за кордон (зростання експорту з України не лише у країни ЄС, але і на інші зовнішні ринки); - збільшення експорту до Євросоюзу за багатьма товарними групами; - спрощення системи та зменшення часу 	<ul style="list-style-type: none"> - прийняття обмежень щодо митних тарифів в Україні; - перехід на ціни європейського рівня, подорожчання товарів; - зниження платоспроможності населення; - контроль з боку ЄС;

<p>розмитнення;</p> <ul style="list-style-type: none"> - покращення митного потенціалу країни в цілому; - підвищення прозорості контролю за сплатою митних платежів; - розширення обсягів виробництва та поява нових експортерів; - підвищення конкурентоспроможності українських товарів; - поява нових робочих місць; - збільшення надходжень у бюджет від сплати митних платежів; - введення іноземних інвестицій; - посилення митної конкурентоспроможності 	<ul style="list-style-type: none"> - невизначеність стратегії розвитку; - втрата конкурентоспроможності певних галузей економіки України; - використання України як сировинного придатку; - перенесення сусідніми країнами на територію України шкідливого виробництва
---	--

Джерело: сформовано авторами

Відповідно до таблиці проаналізуємо сторони та сформуємо загальну таблицю факторів, що впливають на кінцевий результат, та зміни яких стануть елементами плану дій. Запровадження NCTS (Національна система контролю транзиту) значно полегшить систему митного оформлення, оскільки вона дозволить контролювати обом сторонам перетин кордону, таким чином усі дані будуть заноситись до програми, та підраховуватись зменшуючи при цьому можливість контрабанди. Також ця програма дасть можливість знизити тягар митних органів у процесі адміністрування платежів, оскільки через неї можна буде прослідкувати усі прогалини у розрахунках.

Впровадження новітніх програм збільшить конкурентоспроможність митної системи з боку іноземців, оскільки перевозити товар через кордон стане безпечніше. У свою чергу це вплине на притік іноземних інвестицій, який у сприятиме розвитку підприємств, встановлення новітніх технологій переробки сміття, очищення повітря та створення зеленої енергії. А вже формування нових підприємств за допомогою іноземних інвестицій зможе надати багато робочих місць, що не

будуть відрізнятись від європейських. Створення все більше і більше конкурентних місць в Україні дасть можливість у подальшому розвиватись молоді саме у рідній державі.

Також для спрощення митного адміністрування доречно буде змінити систему митних режимів на схожу з європейською. Це зменшить тягар із митних органів та зокрема із інших суб'єктів зовнішньоекономічних відносин, а також тягне за собою створення нового удосконаленого митного кодексу. Та все ж встановивши спрощення це також покращить систему захисту митного кордону України, оскільки через відсутність проблемних та довготривалих питань під час розмитнення, збільшиться час на чіткий контроль кордону та зменшаться випадки та обсяги контрабанди.

Застосування заходів модернізації звичайно мають як сильні, так і слабкі сторони. Такими можуть стати несприйняття нововведень економікою країни. Оскільки Україна ще не стала країною із квітучою економікою, їй необхідно удосконалюватись. Це не просто витягнуті правила із законодавств інших сусідніх, кращих країн, це аналітичний підхід до кожного

нововведення, із розглядом питання, щодо можливості його імплементації при сучасній економічній ситуації.

Наразі ж це робиться швидкими темпами, у намаганні наздогнати провідні економічні країни світу, а також у намаганні щось довести цьому світу. Кращою була б система ґрунтового дослідження процесів, що відбуваються у країні та подальша повільна імплементація.

Коли залишилось ще коріння із часів, коли Україна була у складі Радянського Союзу, але при цьому запроваджувати нові західні правила. Це говорить про низький рівень митної культури. Тоді коли західні європейські країни проходили кожна свій особистий шлях становлення економіки, зокрема і митної політики, Україна була вимушена «грати» за правилами Радянського Союзу, тим самим здобувши незалежність, почали із тих правил, що були тоді присутні.

У процесі незалежного існування Україна обрала інший протилежний напрямок розвитку. Таким чином для усунення розбіжностей необхідно відмовитись, або скоригувати певні застарілі правила, що залишились із тих часів, зовсім віддалити їх від радянської епохи.

Також імплементація європейських правил потягне за собою перелік негативних моментів. У тому числі це встановлення пільг, квот, спрощеного ввозу чи оформлення товарів для європейських країн. Така тенденція зможе як захопити українське виробництво до удосконалення, та може і загнати їх у глухий кут, тим самим знищити українське виробництво. Для запобігання виникнення такої ситуації, доцільно буде проаналізувати сучасну ситуацію економіки України та країн ЄС,

та визначити найбільш ймовірні наслідки, у результаті запропонувати іншій стороні альтернативні шляхи.

Крім сильних, слабких сторін, а також можливостей, які у результаті впровадження дасть ця стратегія, необхідно згадати і про ризики. Будь-які зміни несуть у собі як позитивні, так і негативні наслідки і у процесі формування стратегічного плану однією із вагомих частин є розрахунок та аналіз негативних, а саме – ризиків.

У процесі імплементації митних правил країн ЄС є великий ризик невизначеної стратегії розвитку. Тоді коли багато як зовнішніх, так і внутрішніх проблем важко тримати фокус на чомусь одному. Така розсіяність державного апарату у процесі формування законодавчих актів, а саме формування їх без проведення точних аналізів, може вплинути на розбіжність різних заходів плану стратегії розвитку. Тим самим це призведе до невизначеності. Щоб уникнути цього ризику необхідно реально розрахувати часові рамки та запровадити помірний точний аналіз та поступове запровадження нових (оновлених) правил.

Також ще одним суттєвим ризиком є встановлення контролю з боку ЄС. У свою чергу це може також призвести до встановлення обмежень певних митних тарифів та перехід на європейський рівень цін (що відбувається уже сьогодні). Звичайно встановлення контролю з боку інших держав обмежить українському уряду право змін, що могли б покращити життя населення. Також це все потягне за собою зниження платоспроможності українських громадян, втрати конкурентоспроможності певних галузей та навіть використання української землі

як сировинного приладку, чи для політики було сформовано перелік шкідливого виробництва. заходів для здійснення подальшої SWOT-стратегії.

Для встановлення гармонічного поступового удосконалення митної політики було використано метод ABC (табл. 2).

Таблиця 2

Заходи щодо здійснення SWOT стратегій з групуванням методом ABC

№	Захід	Рівень впливу, %	Вирішеність поставленої мети, %
1	Запровадження NCTS	20	20
2	Запровадження статусу АЕО	18	35
3	Диференціювання ПДВ	15	46
4	Ввести підвищену ставку акцизного податку на товари елементи розкоші	13	58
5	Зменшення пільгових ставок мита	8	67
6	Підвищення повних ставок мита на 10%	8	69
7	Додати товари, що оподатковуються за ставкою ПДВ 7%	6	85
8	Квотування експорту сільськогосподарської продукції	5	91
9	Імплементация бар'єрів відповідно до європейських норм	4	98
10	Скорочення митних режимів до трьох	3	100

Джерело: сформовано авторами

Як видно із табл. 2 для формування стратегічної моделі було виділено десять загальних заходів, що зможуть поступово привести митну політику до ефективного рівня. Як видно також до таких заходів входять і податкові регулятори, саме їх елементи. У результаті їх реформування, вони зможуть вплинути на

удосконалення митної політики.

Для встановлення пріоритетності та подальшого алгоритму запровадження заходів стратегії було побудовано діаграму Парето на основі проведеного аналізу тарифних та нетарифних регуляторів у попередніх розділах (рис. 2).

Рис. 2. Діаграма Парето з групуванням стратегії методом – ABC

Джерело: побудовано авторами

Як видно із діаграми Парето (рис. 2) кожен встановлений пункт є частиною ланцюга подій, встановлених стратегією. Вони доповнюють один одного та поступово досягають мети. Видно, що перші чотири заходи є найвпливовішими, оскільки вони загалом виконують стратегічних план на 58%, що на 8% більше ніж половина, тобто успіх стратегії головним чином залежить від запровадження саме перших чотирьох пріоритетних заходів.

Також можна побачити, що найбільшого впливу наразі у впровадженні системи NCTS (Національна система контролю транзиту) та запровадження статусу авторизованого економічного оператора. На діаграмі Парето добре видно який внесок зроблять такі нововведення. Це через те, що на сьогодні основними із удосконалень митної політики є саме ці два. Вони дадуть змогу контролювати систему перетину кордону, як кількості так якості товару. Крім того, це значно полегшить подальшу роботу митних органів і у результаті всієї митної системи. Тобто ці два показники є найбільш впливовими та одними із перших, що покращать економічну ситуацію в Україні.

Найменшого впливу дістали імплементація європейських нетарифних бар'єрів та скорочення митних режимів

до трьох. Таку ситуацію також можна пояснити тим, що кожне із цих покращень є суттєвим кроком у покращенні загальної ситуації, але спочатку це може стати деякою перепоною. Тобто ці удосконалення достатньо затратні не тільки матеріально, але і відповідно до часових мірок. Таке покращення буде видно не скоро та потребує суттєвих законодавчих змін, що також може спричинити першочергово економічних колапс. У зв'язку із таким аргументами можна погодитися із рис. 2. Ці удосконалення принесуть суттєвий вклад та майже повністю перемінять механізм митної політики, але все ж таки це довгострокові зміни.

Висновки. Отже визначено, що митна політика потребує значного покращення. Саме для цього на основі аналізів, проведених у попередніх розділах роботи було сформовано рекомендаційну стратегію, що включає в себе тарифні та нетарифні заходи, які зможуть реформувати загальну митну політику. Деякі із встановлених стратегією завдань почали виконуватись урядом та наразі займають вагоме місце у формуванні нової митної системи, митної політики та все ж навіть такі нововведення потребують випробування часом вони повинні формуватися відповідно до європейських правил.

Список використаної літератури

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 №179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>
2. SWOT-аналіз соціо-економіко-екологічного стану підприємств : конспект лекцій / укладач І. Ю. Аблеєва. – Суми : Сумський державний університет, 2020. 233 с.
3. У чому полягає митна реформа. URL: <https://product.ligazakon.ua/-podatokna-pributok/>
4. Уряд схвалив внесення змін до Митного Кодексу. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ua/news/19971-5_uryad-skhaliv-vnesennya-zmn-do-mitnogo-tarifu

5. Авторизовані економічні оператори: URL: https://mof.gov.ua/uk/authorized_economic_operators-470

6. Конвенція про процедуру спільного транзиту (ССТР), Нова комп'ютеризована система транзиту (NCTS) та Україна URL: <https://customs.gov.ua/rezhim-spilnogo-tranzitu-ncts#>